

Gransäterskolan
746 80 Bålsta

2010-04-27

1 (7)

Dnr: 40-2009:2037

Håbo kommun
Centrumleden 1
746 80 Bålsta

Kvalitetsgranskning av Gransäterskolan i Håbo kommun

Skolinspektionens beslut

Gransäterskolans rektor är intresserad av undervisningens kvalitet och har ett pedagogiskt intresse, men det finns inte så stort utrymme för det i hans roll på skolan. Den uppgiften har tilldelats de biträdande rektorerna. Enligt rektorn görs inte klassrumsbesök i någon större utsträckning. Sammanfattningsvis finns inte på skolan en organisation som till fullo innebär att rektorn kan hålla sig informerad om lärarnas undervisning. Rektorn har vidare endast begränsad kontakt med eleverna.

Klassrumsbesök, samtal och intervjuer visar att undervisningen i huvudsak är läromedelstyrd. Huruvida lärarna anpassar undervisningen på Gransäterskolan varierar. Rektorn menar att det skiljer sig stort mellan lärarna om de har förmåga att bedriva en undervisning som utgår från individen.

Intervjuer och deltagande observation visar att även lärarnas förhållningssätt varierar. Även om vissa lärare uttrycker sig i positiva ordalag om eleverna, framkommer en dominerande uppfattning i intervjuerna, att se eleverna som problem. Den dominerande uppfattningen att eleverna är krävande och har stora koncentrationssvårigheter, påverkar i hög grad vilken undervisning lärarna bedriver och hur de förhåller sig till eleverna.

I intervjuer framkommer det vidare att lärarna generellt sett inte har lika höga förväntningar på alla elever. Lärarna uttrycker det så att det är lätt att ha högre förväntningar på de elever som presterar mer. Sammanfattningsvis visar granskningen att höga förväntningar på eleverna inte är ett högprioriterat område på skolan.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer:

- Att rektorn arbetar med att förankra pedagogiska målsättningar för skolan och ser till att diskussioner kring pedagogiska och värdemässiga frågor kommer till

stånd samt tar ansvar för att undervisningen utförs både så att den anpassas efter eleverna och utgår från individernas erfarenheter och behov.

- Att undervisningen fokuseras mer på elevernas aktivitet och flerstämmighet och att lärarna anpassar metoder så att de utgår från elevernas behov, bakgrund och erfarenheter.
- Att skolan arbetar med lärarnas förhållningssätt gentemot eleverna och med att höja lärarnas förväntningar på eleverna.

Åtgärderna ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast 24 september 2010.

1 Skolinspektionens granskning av skolors kompensatoriska förmåga i Gransäterskolan i Håbo kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kunskapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt strävansmålet att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggas undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsätt-

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

ningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?

- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

Granskningen av Gransätterskolan i Håbo kommun ingår i detta projekt. Utredarna Ulrika Palm Lindgren och Ulrika Sutorius besökte en klass i årskurs 5 i Gransätterskolan under tre dagar mellan den 13 och 20 oktober 2009. Två av dagarna tillbringades tillsammans med klassen på deras lektioner och raster.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Gransätterskolan, Håbo kommun

Gransätterskolan är en grundskola som ligger i Bålsta, Håbo kommun. Rektorn har varit på skolan i ungefär tre år. Skolledningen består av rektor och två biträdande rektorer, som delar på en och en halv tjänst. Skolledningen har en tydlig ansvarsfördelning. I Håbo kommun har man valt att på alla skolor ha en arbetsfördelning som innebär att rektorerna bland annat har ansvar för budget, medan de biträdande rektorerna är pedagogiskt ansvariga. Rektorn för Gransätterskolan är även rektor för Slottsskolan samt för två förskolor.

Läsåret 2008/09 var det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 i Gransätterskolan enligt Skolverkets uppgifter 189 poäng medan det genomsnittliga meritvärdet i hela riket var 209 poäng. 62 procent av eleverna i årskurs 9 nådde målen i alla ämnen, vilket är att jämföra med 77 procent av eleverna i riket.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever
- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

Kvalitetsgranskningen visar att Gransätterskolans rektor har ett pedagogiskt intresse och tycker att undervisningens kvalitet är viktig. Han är väl medveten om vikten av att lärarna utgår från elevernas behov och intressen, och om betydelsen av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Rektorn har under hösten tillsammans med ledningsgruppen arbetat fram en verksamhetsplan som innehåller skolans mål. I intervjuer

framkommer dock att målen inte förankrats hos lärarna. Inte heller förs i någon hög grad diskussioner kring pedagogik och undervisning bland lärarna. Inom vissa arbetslag sker detta, i andra knappt alls.

Även om rektorn har ett pedagogiskt intresse, finns det inte stort utrymme för det i hans roll på skolan. Den uppgiften har tilldelats de biträdande rektorerna. Rektorn har uppmanat de biträdande rektorerna att göra klassrumsbesök. Men enligt rektorn görs dock inte detta i någon större utsträckning, vilket bland annat beror på att de biträdande rektorerna uppfattar det som inspektion. Ett annat skäl som anges i intervjuerna är tidsbrist. Sammanfattningsvis finns inte på skolan en organisation som till fullo innebär att rektorn kan hålla sig informerad om lärarnas undervisning.

Skolans rektor har endast begränsad kontakt med eleverna. Eleverna är i intervjun tveksamma till vem som är rektor på skolan. De vet inte heller med säkerhet vilka de biträdande rektorerna är. Rektorn besöker sällan verksamheten men han äter ibland lunch med de äldre eleverna. På frågan om rektorn känner till eleverna, menar både han och lärarna, att han känner till de elever det blir problem kring.

2.1.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn arbetar med att förankra pedagogiska målsättningar för skolan. Vidare rekommenderar Skolinspektionen att rektorn ser till att diskussioner kring pedagogiska och värdemässiga frågor kommer till stånd. Skolinspektionen rekommenderar dessutom att rektorn tar ansvar för att undervisningen utförs både så att den anpassas efter eleverna och utgår från individernas erfarenheter och behov.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

Undervisningen på skolan sker till stora delar genom att eleverna själva arbetar med sina läromedel. När klassen har matematik syns inte någon undervisning till som innebär att läraren förklarar eller berättar, inte heller några mer öppna diskussioner, utan all tid används till att eleverna själva arbetar med sina matematikböcker. Också när eleverna har lektion i svenska får de instruktioner om att de ska arbeta med ett visst antal sidor i boken. Läraren behöver inte säga till eleverna att arbeta, utan alla sätter sig på sina platser och börjar räkna eller läsa. Eleverna arbetar tyst och koncentrerat. I sam-

tal och intervjuer bekräftar eleverna att undervisningen i huvudsak är läromedelstyrd. Vissa elever anger att de tycker det är jobbigt att räcka upp handen eller överhuvudtaget säga vad de tycker. Anledningen är att det är "jättepinsamt" att svara fel. De berättar att en pojke en gång svarade fel på en lektion i engelska och att hela klassen då hade skrattat.

Rektorn menar att det inom de naturorienterade ämnena och matematiken finns lärare som har svårt att individualisera undervisningen efter intressen och förutsättningar. Detta skulle kunna vara en av orsakerna till de låga resultat skolan hade läsåret 2007/2008 för flickor i årskurs 9 i just dessa ämnen. I såväl idrott och hälsa och musik som de naturorienterade ämnena nådde mellan 20 och 28 procent av flickorna målen. Dock har skolan inlett ett arbete för att förbättra resultaten. Bland annat arbetar lärarna med NTA-lådor (Naturvetenskap och Teknik för Alla), vilket rektorn tror kommer leda till stora förbättringar för flickorna. NTA innebär ett undersökande arbetssätt med experiment som grund.

Enligt rektorn skiljer det sig stort mellan lärarna huruvida de bedriver en undervisning som utgår från individen. Det handlar både om att anpassa och att utgå från individernas intressen och behov. Några lärare gör detta självklart medan andra undervisar på sitt eget vis, oavsett elevers olika behov eller vad som händer i klassrummet. Under en lektion i samhällsorienterade ämnen ska eleverna skriva om ett land i Europa som de själva har valt. Alla arbetar vid sina skrivbord med att läsa om sitt land i en av läraren utvald bok. Vid ett samtal med en av eleverna framkommer det att han har mycket kunskap om sitt land utifrån egna erfarenheter, men att han inte vet om han får använda det i sin redovisning. Han tror att redovisningen ska utgå från texten i boken.

Rektorn betonar dock att lärarna för mycket diskussioner om att det är viktigt att utgå från var eleverna befinner sig och från deras erfarenheter och intressen. Det är de biträdande rektorernas ansvar att se till att lärarna börjar arbeta på detta vis. Han menar samtidigt att det inte finns någon modell för detta, utan att diskussionerna uppstår när det blir aktuellt.

I intervjuer med lärare menar vissa att de har stora möjligheter att anpassa undervisningen, men att det då i första hand gäller i klasser med de äldre eleverna. Andra menar att det är svårt, särskilt som man på skolan har tagit bort både assistenter och smågrupper. Anpassning av undervisningsmetoder tolkas i första hand som att man ska använda specialpedagoger och ha små grupper och uppfattas inte som något som enskilda lärare har möjlighet att genomföra i klassrummet. Det är också de svagpresterande eleverna som lärarna tänker på vid frågeställningen. Att anpassa så att elever kan få utmaningar är inte något självklart.

Klassrumsbesök visar att undervisningen i klassen domineras av eget tyst arbete. Under lektionsbesöken deltar eleverna inte aktivt genom att diskutera, resonera eller ställa frågor. Klassen anses ha elever med stora "koncentrationsproblem". Särskilt pojkarna beskrivs som "svåra" elever. I intervjuer med lärarna framkommer det att flickorna

därför får stå tillbaka i undervisningen. De är dels duktiga och dels hörs de inte i någon högre grad. Uppmärksamheten ägnas därför främst åt pojkarna.

I den klass som Skolinspektionen besöker genomför eleverna en viss utvärdering av veckan. Eleverna har utvärderingsböcker i vilka de svarar på ett antal frågor utifrån undervisningen i bland annat ämnena svenska, matematik och engelska. De ska svara på frågor om vad de har lärt sig, vad de kan bli bättre på och vad de har gjort under veckan. I denna bok klistras varje vecka in planering och läxor. Här finns också en terminsplanering som är lika för alla elever.

2.2.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att undervisningen i Gransätterskolan mer fokuseras på elevernas aktivitet och flerstämmighet i klassrummet. I det ingår också att ge flickorna lika stort utrymme i klassrummet som pojkarna. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att skolan anpassar metoder och utgår från elevernas behov, bakgrund och erfarenheter.

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

Intervjuer och deltagande observation visar att lärarnas förhållningssätt varierar. Det framkommer i intervjuer med lärare att det finns ett förhållningssätt som sedan gammalt lever kvar på skolan som innebär att lärarna ofta delar ut förhållningsorder till eleverna, istället för att resonera och diskutera. I klassrummet hörs ofta tillsägelser med hård röst som: "Det accepteras inte!" eller "Sudda!". Det händer också att lärare ignorerar elevernas frågor eller synpunkter och även uttrycker sig nedlåtande mot elever. Det framkommer i intervjun med rektorn att han är medveten om att inte alla lärare är tillräckligt respektfulla mot eleverna.

Även om vissa lärare uttrycker sig i positiva ordalag om eleverna, framkommer en dominerande uppfattning i intervjuerna, att se eleverna som problem. En lärare säger: "Det är en jobbig klass, oerhört krävande." Uppfattningen att eleverna är krävande och har stora koncentrationssvårigheter, påverkar i hög grad vilken undervisning lärarna bedriver och hur de förhåller sig till eleverna.

I intervjuer framkommer att lärarna generellt sett inte har höga förväntningar på alla elever. En lärare betonar att hon försöker arbeta med de elever som inte är intresserade av ämnet. Hon ändrar bland annat arbetsmetoder så att eleverna kan arbeta med de delar som intresserar dem. En annan lärare hävdar att hon har lägre förväntningar på

de "svaga" eleverna. Sammanfattningsvis visar granskningen att höga förväntningar på eleverna inte är ett högprioriterat område på skolan.

De flesta som Skolinspektionen intervjuar anser att är det en god stämning på skolan. Det vanliga är att man är snäll mot varandra och visar respekt, även om det ibland förekommer bråk. Skolan har förhållningsregler som exempelvis att alla ska använda ett "vårdat språk" och att ingen använder ytterskor inomhus. I intervjuerna framkommer att det inte förs några diskussioner bland lärarna om ömsesidig respekt eller ett gemensamt förhållningssätt. Ofta handlar diskussionerna om användandet av keps inomhus eller liknande.

Under klassrumsbesöken arbetar klassen med frågor som rör respekt för varandra. Bland annat delas varsitt, slumpvis utvalt, kort ut på morgonen med en uppmaning om att göra något under dagen som man inte har gjort förut i förhållande till sina klasskamrater. Det kan handla om att hälsa på någon som man aldrig hälsat på förut eller att inte avbryta någon. I slutet av dagen samlar läraren upp elevernas erfarenheter. Dock sker ingen diskussion eller reflektion kring detta i klassrummet, utan varje elev svarar och så går frågan vidare.

Under klassrumsbesöken framkommer det att flickor och pojkar behandlas olika av lärarna. Pojkarna hörs mycket när de får chansen och får också mycket uppmärksamhet. Flickorna sitter mest tysta. Men det finns också flickor som hörs mycket men de ignoreras flera gånger av läraren. I intervjuer med lärare betonas att det är svårt att hinna med flickorna.

2.3.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att skolan arbetar med lärarnas förhållningssätt gentemot eleverna. I detta ingår att diskutera hur lärarna bör bemöta eleverna och förankra en gemensam syn angående detta. Exempelvis bör skolan vara uppmärksam på hur vuxen personal behandlar flickor och pojkar. Dessutom bör skolan arbeta med att höja lärarnas förväntningar på eleverna.

I ärendets slutliga handläggning har Ulrika Palm Lindgren deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Enhetschef

Ulrika Sutorius
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

2010-03-24

1 (7)

Dnr: 40-2009:2037

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärarens roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), Rektorer i framgångsrika skolor. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) Nothing's Impossible. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, Vägar till lokal arbetsplan, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervisningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsainstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlosningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inlåsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlosningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlosningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.